

Tomas KAULIUS

Telšių kunigų seminarija

Arvydas RAMONAS

Klaipėdos universitetas

Žmogiškasis asmuo Edith Stein filosofijoje

Straipsnyje analizuojama žmogiškojo asmens struktūra Edith Stein filosofijoje. Pristatomos mąstytojos personalistinio ir antropologinio mąstymo išvalgos. Akcentuojama fenomenologinio metodo reikšmė, apibrėžiant žmogiškąjį asmenį (apimant klasikinę jo struktūrą: kūną, sielą ir dvasią). Gilinamasi, ar, taikant šį metodą, asmens struktūra yra atpažįstama. Analizuojama, koku būdu prasmingai išgyvenama žmogiškoji patirtis apie žmogiškąjį asmenį.

The article analyses the structure of the human person in Edith Stein's philosophy and introduces her insights on personalistic and anthropological thinking; emphasises the significance of the phenomenological method for the definition of the human person (embracing its classical structural composition, i.e. body, soul, and spirit); deals with the issue of whether the application of the said method makes the person's structure recognizable; and presents the analysis on the way to have a meaningful human experience related to the human person.

Įvadas

E. Stein pasaulėžiūra apima įvairaus masto filosofinius debatus: empatiją, fenomenologiją, antropologiją, religiją, metafiziką, etiką ir galiausiai mistiką. Skaityti mąstytojos raštus – tai tarsi iš naujo išgyventi jos asmeninės filosofijos istoriją. Pristatant E. Stein svarstymus apie žmogiškąjį asmenį, būtina aptarti jos spekuliatyvų posūkį fenomenologijoje. Mąstytoja savo filosofinį kelią pradeda nuo Edmundo Husserlio analitinių išvalgų apie žmogaus individualumą. Ji, iš naujo analizuodama žmogiškojo asmens struktūrą fenomenologijoje, remiasi klasikinės filosofijos darbais¹. Asmens charakterizavimas fenomenologijoje leidžia sugriežtinti šios temos esminį ryšį su tradicine filosofija, grįžti į praeitį, kad būtų išvengta gnoseologinio bei metafizinio vertinimo klaidų, suteikti transcendentinį lankstumą žmogiškojo asmens substancijai.

Straipsnio tikslas – apmąstyti žmogiškojo asmens struktūros originalumą E. Stein filosofijoje.

- Uždaviniai: 1) supažindinti su žmogiškojo asmens samprata E. Stein fenomenologijoje;
2) identifikuoti fenomenologinės analizės bruožus;
3) nustatyti E. Stein personalistinės bei antropologinės filosofinės krypties reikšmę.

Objektas – žmogiškasis asmuo.

Metodai: teorinė analizė, interpretacija.

Edith Stein personalistinė filosofija

Pirmiausia keliamas klausimas, kuo originali E. Stein² personalistinė filosofija ir ar jos įžvalgos gali padėti išspręsti žmogiškojo asmens, pašaukto būti pačia aukščiausia, t. y. antgamtinė verte ir reikšme, koncepciją. Siekiant atsakyti į šį klausimą, reikia atkreipti dėmesį ir į kitus svarbius aspektus. Pavyzdžiui, į idealistinę ir krikščioniškąją žmogaus asmens suvokimą, pagal kurį gyvenantis žmogus yra pašauktas viršyti save, nes jis priklauso dviem realybės dimensijoms, t. y. materialiajai ir dvasinei. Savęs peržengimas, įveikimas arba viršijimas pastarųjų realybės dimensijų atžvilgiu sutelkia žmogų į žmogiškojo asmens išgyvenimo esmę. E. Stein personalizmas padeda įveikti painią dialektiką tarp žmogiškosios prigimties idėjos ir žmogiškojo asmens esmės. Mąstytojos teigimu, asmens struktūra būtinumo principu implikuoja organizuotą gyvenančio žmogaus natūralumą, mat žmogaus prigimtis iš dalies demonstruoja savo trūkumą bei ribotumą, kuris reikalauja plataus edukacijos akto, formuojančio patį asmenį³. Šie svarstymai atveria glaudų ryšį tarp nuorodų į tradicinę scholastiką (Tomas Akvinietis) ir joje įsišaknijusių gausybės tyrinėjimų apie sielą (Teresė Avilietė, Kryžiaus Jonas). E. Stein mano, jog, remiantis klasikinėmis nuorodomis bei įžvalgomis, reikalingas naujas asmens sąvokos konstitavimas, išanalizavus paties individo skiriamąsias ypatybes – kas žmogų skiria nuo gyvūnų, atkreipiant dėmesį į laisvą asmens vystymąsi, grindžiamą pašaukimu, o ne determinizmo krypties idėjomis. Tokia dialektika atveria galimybę pasitelkti fenomenologinį požiūrį, „ieškoti esmių esmės“ ir, atsisakant determinizmo, apibrėžti personalistinės fenomenologijos unikalumą. Žinoma, fenomenologiniu pagrindu tiriant žmogiškojo asmens aspektus, būtina personalizmo sąsaja su tokiais problemomis kaip individualumas, subjektyvumas ir intersubjektyvumas⁴.

Reikėtų pažymėti, kad E. Stein, analizuodama žmogaus asmenį, neneigė to meto gamtos mokslų teisingumo, bet vengė redukuoti gamtos tyrimus į vientisą mokslą apie gamtą⁵. Būtent remdamasi T. Akviniečio įžvalgomis E. Stein skverbėsi į grynąją gamtą, klasifikuo-dama ją taip: 1) materialūs dalykai ir organizmai; 2) siela, kuri sudaryta iš šių dalių: vegetatyvinės, jutiminės ir racionaliosios. Ši mąstytoja operuoja aristoteline-tomistine literatūra apie žmogiškojo asmens natūraliąją struktūrą ir bando nuosekliai papildyti iš jos kylančias fenomenologines interpretacijas apie patį asmenį iš esmės. Siekdama pagilinti viduramžių filosofijos intencijas, E. Stein „gyvenantį žmogų“ (kitur – „gyvenamą žmogų“) apibrėžia kaip „mikrokosmosą“⁶, nepažeisdama substancijos sąvokos ir sielos, kaip substancinės formos, koncepcijos. Tomistinėje pasaulėžiūroje sielos individualumo konstitavimas grindžiamas substancija. Tai provokuoja dualistinės pozicijos riziką. E. Stein vengia eksplisicinių teiginių, kad įrodytų prieštaravimo nebūtinumą. Mat sielos substancialumas atitinka gyvenamą kūną, kuris turi savo materialiąją ir formaliąją struktūrą.

Taip pat verta paminėti, jog, remiantis fenomenologiniu požiūriu, galima suvokti skirtumą tarp svarstomo žmogaus natūralistinė ir personalistinė prasme. Natūralistinės filosofijos plotmėje santykis tarp „Aš“ ir „pasaulis“ nepatiriamas, nebent per refleksinius sužadinius, tačiau personalistinėje plotmėje refleksinės stimuliacijos principą keičia motyvacijos principas. Motyvacija koordinuoja stimulus panašiai kaip intencionalumas – sąmonės veikla. Todėl motyvuotai koordinuojant stimulus asmeninis subjektyvumas

„Aš“ ir fenomenologinis „Aš“ nėra atpažįstamas kaip grynas sąmoningas pozityvumas. Fenomenologinėje analizėje subjektyvusis „Aš“ įvardijamas kaip „asmuo-Aš“ arba tiesiog „sąmonė-Aš“. Fenomenologinio „asmuo-Aš“ idėja susijusi su tokiais procesais, kaip „savityra“, „savivoka“ bei „savižina“⁷, tad fenomenologinis personalizmas yra racionalaus pobūdžio. Taigi fenomenologinis asmens struktūros tyrimas siejamas su motyvacijos sistema ir su kitais racionaliais aspektais.

Personalistinėje fenomenologijoje asmenį galima nurodyti tik kaip subjektą, bet subjektas gali būti tik kaip individualus asmuo⁸. Fenomenologinis individualumas demaskuoja subjektą kaip asmenį tiek, kiek asmuo išlieka atviras išoriniam pasauliui. Ir būtent šiame kontekste turime galimybę apibrėžti metodologinius kriterijus, orientuojančius mūsų analizę link žmogiškojo asmens struktūros pagal E. Stein. Jei natūralistinis požiūris kreipia žmogų į refleksinius kraštutinumus, tai fenomenologinis atveria galimybę atrasti dimensiją, kurioje asmuo turi autonominių „subjekto-Aš“ buvimą, išsaugantį jo intencionalų santykį su gyvenamu pasauliu. Taip pat žmogus negali būti atimtas iš santykio su „Kitas-Aš“. Net viską suskliaudžiančiame fenomenologinės analizės procese jis išlieka intencionaliai intersubjektyvus.

Fenomenologinis personalizmas turi aišką priežastį pripažinti kertinius skirtumus, lemiančius „asmens-Aš“ analizės ypatumus, mat „asmens-Aš“ negalima prilyginti kitam „asmeniui-Aš“ dėl tipinio individualumo bei unikalios gyvenimo stiliaus. Fenomenologijoje „asmuo-Aš“ nėra tiesioginė prigimties duotis, bet turi inteligentišką, autonominių buvimą, leidžiantį daryti skirtumą tarp savęs, kaip fizinės duoties, ir savęs, kaip „subjekto-Aš“. „Subjektą-Aš“ ypač charakterizuoja žmogaus motyvuotas gebėjimas išlikti atsakingam už save. Šiame išgyvenime tampa svarbūs procesai, transformuojantys stimulus į motyvuotą „savityrą“, „savivoką“ bei „savižiną“, neleidžiantys pasyviai pasiduoti išoriniams veiksniams. Toks personalizmas reikalauja žmogaus dvasinės dimensijos modulio. Anot E. Stein, „Dvasia“ (*Geist*) yra aukščiausias asmens laipsnis, todėl asmuo veikia kaip subjektas dėl savo laisvo ir racionalaus buvimo akto. Tai nėra elementari abstrakcija, bet galimybė gilintis į instinktų veiką, įgytus įpročius, išgyvenimų istoriją, kuri vienu momentu gali būti pamiršta, bet išlikti sąlygiškai paslėpta gyvenime-Aš arba žmogiškojo asmens struktūroje (straipsnyje toliau nagrinėjama kiek detaliau).

Asmens tema dėl ypatingo turinio aktualumo priklauso šiuolaikinei filosofijai. Galima išskirti XX a. pirmąją pusę, kai personalizmas peržengė akademinio mąstymo ribas ir tapo įtakingu etinės bei moralinės vertės indėliu formuojantis Europai. Tai patvirtina ir judėjimas „Esprit“, išprovokavęs „personalizmo revoliuciją“⁹, inspiruotą Charleso Péguy ir Emmanuelio Mounier idėjų¹⁰. Šis judėjimas išlieka reikšmingiausiu to meto asmens teisių bei vertės liudijimu. E. Mounier pabrėžtinai akcentavo, kad personalizmas nėra nei ideologija, nei filosofija vertinant griežtu akademinio požiūriu, bet visų pirma „aspiracija“. Galima sutikti, jog nėra personalizmo doktrinos, bet yra vienu metu įkvėpimas ir doktrina, kuri ne visada disponuoja terminu „asmuo“ antgamtinės kilmės prasme. Anot E. Stein, personalizmą suvokti įmanoma tik iš esmės giliai analizuojant asmens sampratą. Mąstytoja sutelkia dėmesį į asmens vertę, visų pirma interpretuojamą ir grindžiamą fenomenologija, mat tai tampa pamatu žmogaus elgesiui, kaip jo galimybių išraiškai, žvelgiant į ontologinį gyvenančio žmogaus santykį su veikiančiuoju pasauliu.

„Asmuo“ Edith Stein fenomenologijoje

Žmogiškasis asmuo yra svarbiausia, nuolatinė ir nepertraukiama tema E. Stein fenomenologinėje filosofijoje. Mąstytojos tyrinėjimai gali būti įvardyti kaip vientisa antropologinė filosofija, iš esmės grindžiama fenomenologine nuostata remiantis antikos ir viduramžių metafizine tradicija. Iš kitos pusės, domėjimasis žmogiškuoju asmeniu yra santykinai orientuotas į asmens vienumą (individualumą), apimant žmogaus gyvenimo etinį bei kultūrinį kontekstą. E. Stein tuo susidomi jau universitetinių studijų metais, gilindamasi į tokias disciplinas, kaip psichologija, istorija ir literatūra. Skverbtis į žmogiškojo asmens vidujinę dimensiją ir koreliatyviai nagrinėti jo išorinių ypatumų apraiškas tapo neatidėliotina užduotimi, padėjusia mąstytojai suprasti žmogiškojo asmens individualios prigimties nepakartojamą unikalumą ir kartu jo neatšaukiamą intersubjektyvią vertę pasaulyje.

Paradoksali žmogiškojo asmens situacija, kaip jau ne kartą akcentavo pats E. Stein mokytojas E. Husserlis, kad asmuo fenomenologinėje analizėje prisistato tuo pačiu metu kaip subjektas ir kaip objektas, unikalus gyvenimas savyje, turintis neįtikėtiną dovaną reflektuoti save patį. Ko gero, tai yra lyginamosios fenomenologinės analizės rezultatas, žmogaus individualumą siejant su gyvūnijos pasaulio kontekstu. Sekdama E. Husserlio paskaitas, dedikuotas santykiui *Natur* ir *Geist*, bei antrojo *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie*¹¹ tomo transkripcija, jo asistentė E. Stein išvelgia naują tyrimo stilių ir temą kaip pagrindą, kuris jai pravertė gilinantis į vidujinę (atviras sau) ir išorinę (atviras pasauliui) žmogiškojo asmens dimensiją.

Koreliacija tarp vidujiškumo ir išoriškumo atsiskleidžia tuo metu, kada mąstytoja savo tyrinėjimus nukreipia į triloginę (kūnas, siela, dvasia) fenomenologiją, pateiktą disertacijoje *Das Problem der Einfühlung* (1917)¹², paskui iškart plėtojamas problemiškas santykis tarp fenomenologijos ir psichologijos *Beiträge zur philosophischen Begründung der Psychologie und der Geisteswissenschaften* (1922)¹³, kur pagrindą sudaro žmogaus subjektyvumas, atsiveriantis intersubjektyvumo neišvengiamybei, ir galiausiai knygoje *Eine untersuchung über den Staat* (1925)¹⁴ ji pateikia pasiūlymus, siekdama spręsti tokias žmonijos gyvenimo formas, kaip visuomenės masė, bendruomenė, sociumas ir valstybė.

Taigi E. Stein filosofinės nuostatos naujumą lemia E. Husserlio suformuluotas fenomenologinis metodas. Tai ją įkvepia trumpai, bet išsamiai disertacijai apie empatiją ir paskatina atlikti refleksyvų darbą: radikaliai suskliausti stebimą fenomeną nuo visų galimų interpretacijų, galinčių sukelti abejojimą fenomeno duoties patirtimi. Tad apčiuopiama „noetinė ir noematinė“ išgyvenimo dimensija, mat dėl intencionalios koreliacijos patirtis skyla į objektą tiek, kiek jis pasiekiamas suvokimu, ir į objektą, egzistuojantį savyje, t. y. transcendentinį subjekto atžvilgiu. Tai atveria galimybę reflektuoti vidujinio pasaulio kontekste dėl jame atspindimų operacijų teisėtumo, kur steigiami struktūriniai momentai bei aspektai, reikalaujantys tyrimo ir detalios analizės.

Ypatingi 1930 metai, kai E. Husserlis savo intelektualinėje kelionėje pabrėžia *epochè* arba suskliaudimo metodo išskirtinumą, kad būtų išsaugotas subjektyvumas. Jis primygtinai akcentuoja, jog atliekant fenomenologinį darbą neįmanomas praktinis paprastumas, mat visada lieka svarbesnis teorinės kritikos interesas, susijęs su daugybe nenumatomų

problemų. Bet koks fenomenologiniu būdu „atkastas“ vidujinio pasaulio pamatas yra nuoroda į dar kitą pamatą ir bet kuris suvokimo horizontas užsidaro, palikdamas po savęs dar kitus horizontus. Kad ir kaip būtų, ši nepertraukiama begalybė savo judėjimu yra orientuota į ją pačią vienijančią prasmę, į kurią visada galima pretenduoti ir iš naujo bandyti ją suprasti. Tai leidžia pripažinti, kad fenomenologinė analizė negali būti galutinė analizė, todėl esame nuolat verčiami vis iš naujo pradėti analizę nuo šaknų (*immer wieder*)¹⁵, įsisauganinę, jog, bandydami apibrėžti fenomeną, visada sukuriame jam tam tikrą struktūrą. Žinoma, minėti teiginiai mus artina prie žmogiškojo asmens vidujinio pasaulio fenomeno, išryškinant jo galimus aspektus, sekant atitinkama struktūra, bet niekada neišsemiant paties pažinimo. Atrodo, kad plėtojant šią temą tampa sudėtinga suprasti ir pačius E. Husserlio rezultatus, nes neįmanoma sukurti išsamaus, aiškaus asmens struktūros žemėlapiu dėl gausybės neapdorotų pažinimo teritorijų. Kalbama apie „Aš“, „grynąjį Aš“, sąmonę, sielą, psichinę dimensiją, dvasią, bet kaip organizuoti šias nuorodas, į ką visi minėti palyginimai orientuoti?

Be jokios abejonės, E. Stein su savo didaktiniu potencialumu šioje tematikoje padeda orientuotis gal net labiau nei jos mokytojas E. Husserlis, nepaisant to, kad jos analizės lektūra ir sistematika nėra lengvai suprantami. E. Stein fenomenologinė asmens analizė pradeda nuo *epochè* ir nuo išryškinto subjekto bei subjektyvaus akto. Subjektyvūs aktai vokiečių kalboje įvardijami žodžiu *Erlebnisse*. Pasakymas neturi tiesioginio atitiktens lietuvių kalboje, o pažodžiui galėtų būti verčiamas „tai, kas man yra duota mano patirtyje“. Ši frazė filosofijos veikaluose paprastai redukuojama į žodį *išgyvenimas*. Mūsų išgyvenimai skyla į tokius aktus, kaip suvokti, prisiminti, įsivaizduoti, mąstyti ir taip toliau. Minėti aktai turi savo turinį: suvokimas, prisiminimas, įsivaizdavimas ir pan. Jie nukreipia į egzistenciją, suvokiamą bei prisimenamą čia ir dabar. Bet, jei mus domina tik vidujinė asmens analizė, tada suskliaudžiame egzistencijos momentą ir dėmesį sukcentruojame į percepciją, t. y. į santykį „galiu suvokti ir esu suvokiamas“. Jis suprantamas kaip subjektyvaus išgyvenimo aktas, kuriame „steigiamas (konstituojamas)“ ir pats subjektas, bet tik tiek, kiek pastarasis santykis išgyvenamas subjektyviai. Pavyzdžiui, pati percepcija yra kaip galimybė suvokti save patį ir kitą subjektą, o tai lemia subjektyvaus išgyvenimo aktas empatija.

Reikia pažymėti, jog būtina sekti išgyvenamų aktų grandinę, kurioje vienas aktas yra nuoroda į kitą aktą, mat šie aktai yra sudedamasis subjekto struktūros pagrindas, nurodantis į *ego*, t. y. į *aš*, kuris esu tiek, kiek subjektas, bet taip pat esu tiek, kiek yra ir kiti subjektai. Taip atrandame tam tikrus universalumo elementus, darančius *ego* įmanomą komunikuoti. Bet kas yra subjektas? Ir ką jis reiškia? Paradoksalu, tačiau subjektas yra tas, kuris atlieka analizę, reprezentuodamas grynąjį aktyvumą, kitaip tariant, subjektas inicijuoja bei kuria filosofinį tyrimą, bet kartu tyrime pats „analizuojamas“. Taigi tame pačiame tyrime *subiectum* (subjektas) tampa *obiectum* (objektu) tiek, kiek pastatomas priešais tą, kuris atlieka tyrimą. Subjektas šioje plotmėje netraktuojamas kaip turintis nuolatinį vaidmenį, bet vertinamas kaip galimybė, priklausanti nuo fenomenologinio matymo prielaidų, todėl negali būti tapatus asmens idėjai.

Kad pažintis su E. Stein fenomenologine asmens samprata būtų aiškesnė, kitame skyriuje trumpai apžvelgiamas fenomenologinės analizės taikymas.

Fenomenologinės analizės taikymas

Suvokiame, kad žmogus gyvena vidujinio pasaulio modelyje, kurio kontekste žmogus gali būti suprantamas kaip „gyvenantis“ ir tuo pačiu metu kaip „gyvenamas“. Fenomenologiniu metodu tai atpažinti ir pagrįsti skatina gyvenančio žmogaus esmė, t. y. žmoguje išsiskiriančią „branduolys“¹⁶, teikiantis tam žmogui galią patirti, pažinti bei išgyventi save iš vidaus. Dėsniniai ir nuosekliai skverbiantis į žmogaus vidujinio pasaulio struktūrą, galima atskleisti žmogui jo paties esmę. Šios esmės sudedamasis pagrindas aiškinamas tuo, kad žmogus yra gyvas ir gyvai pažįstantis savo laisvą „buvimą“ bei norintis suvokti savo asmeninę realybę aiškiau. Proceso dalyvauja intencionali pastanga palikti to paties pažinimo nulemtą prietaringumą už fenomenologinės analizės ribų, kad būtų išgauta žmogaus grynoji reikšmė ir prasmė. Ši fenomenologijos mokymo dialektika leidžia teigti, jog žmogiškasis asmuo nėra tapatus išorinei struktūrai, bet išgyvena save dėsningo vidujinio pasaulio struktūroje. E. Stein žmogaus prigimties sudėtingumas liudija jo aukštesnį pašaukimą, turintį pakankamą potencialą pažinti bei pasiekti gyvenimo pilnatvę. Tačiau tam reikalinga asmens prasmės implikacija.

Metodas, kuriuo E. Stein analizuoja žmogiškojo asmens struktūrą, be jokios abejonės, yra fenomenologinis. Todėl svarbu išsamiau panagrinėti šio metodo aspektus, padėsiančius aiškiau suvokti fenomenologinius kriterijus, tiriant žmogiškąjį asmenį.

Pasaulis yra pilnas įvairiausių daiktų-dalykų, tačiau ne tik tokių, kuriuos galima išgyventi, pažinti, bet ir vertinti bei veikti. Kaip iš paties patiriamo daikto-dalyko duoties išryškėja esminės charakteristikos, taip neatskiriamai pasireiškia pozityvi ar negatyvi kokybė iš jo palyginamosios vertės, taip pat jo realumo nulemti reikalavimai. Pradėti fenomenologinę analizę visų pirma reikštų „areštuoti arba suskliausti nuo viso to save“, t. y. „suspenduoti“ savo išgyvenimus nuo fenomenologinei analizei nereikalingų galimybių, įsitikinimų, nuostatų, vertinimų ir pan. Šis analizės principas, vadinamas *epochè* (sustabdymas arba „atidėjimas“), išmeta iš žaidimo ne tik aktyvaus reagavimo sistematiką, bet ir pasekmes, atsirandančias dėl informatyvaus santykio su daiktais ar dalykais. *Epochè* tarsi iškyla virš šių ribų, kad išryškėtų tikroji reiškinio duotis¹⁷. Tai yra fenomenas. Išmesti iš žaidimo ar tiesiog pateikti kabutėse pažinimą santykinai nereiškia pasiduoti abejojimui ar naujam analitiniam įsitikinimui, ar tiesiog neigti iš empirinio pažinimo kylančius teiginius, bet paprasčiausiai išvengti neteisingo ar net nereikalingo pažinimo panaudojimo, apibūdinant objektą fenomenologinėje klausimų plotmėje. Todėl E. Stein analizuojamas žmogiškasis asmuo spekuliuojamas natūraliu prieš-filosofiniu požiūriu, kad būtų atrastas grynasis *eidos*, tikrasis fenomeno vertės išgyvenimas bei pažinimo poreikis.

Ieškant pirminių šaknų ypatingą svarbą įgauna sudėtinga užduotis – fenomenologinis aprašymas. Implikuodama šį metodą, E. Stein pateikia kabutėse viską, kas priklauso psychologistinės pasaulėžiūros išvadoms. „Mano patirtis“ yra grynojo suvokimo išeities taškas, kaip kasdienės tikrovės atvaizdavimo modelis. O „mano grynoji patirtis“ arba „mano gyvoji percepcija“ – toks dalykų išgyvenimo modelis, kuris intencionaliai priimanamas tam, kas nori įžengti į savojo „grynasis-Aš“ tikrovę, grindžiamą ne kartezianistiniais pamąstymais, bet pačiu pažinimo atskaitos taško intencionalumu, kuriuo galima eksperimentuoti tik savo realiame gyvenime, iš naujo išgyvenant tų pačių dalykų esmę.

Taigi fenomenologinis metodas skatina žaisti pirmuoju asmeniu: gyventi pirmiau, negu kalbėti apie gyvenimą, todėl kartais gali atrodyti, jog tai yra daugiau gryniosios tikrovės liudijimas nei filosofija.

E. Stein pasirinktas metodas koncentruojasi į reiškinio esmę bei tos esmės struktūrą. Apsistoti ties šiuo aspektu svarbu tiek, kiek E. Stein visuose savo rašto darbuose juo įrėmina keliamus klausimus¹⁸. Šios vizijos betarpiškumas sdomina tuo, kad E. Stein pavyksta išsilaisvinti iš prietarų bei išankstinių nusistatymų analizuojant žmogiškojo asmens struktūrą. Fenomenologinis tyrimas turi pretekstą būti „pirmųjų rankų“ tyrimu, kai nepriimama tiesioginė įtaka ir sekama procedūra, kylanti iš „apačios“ ir niekada – nuo „viršaus“¹⁹. Skverbtis į dalykus, anot E. Stein, reiškia intuityviai suvokti jų universaliu pagrindu veikiančią esmę²⁰. Todėl mąstytojos fenomenologijos objektas, tiriant žmogiškojo asmens struktūrą, nėra paprastas individualumas, bet esmė, kylanti iš to nepaprasto „čia ir dabar“. Kitaip tariant, mums svarbi individo esmė, kuri intencionaliai apčiuopiama tik savo individualume. Tai, E. Stein teigimu, užčiuopiama intuityviai per vidujinio akto tiesioginį pasireiškimą sąmonėje²¹. Aktas, atskleidžiantis esmę, yra vidujinė vizija, kurią E. Husserlis vadino intucija. Ji slypi kiekvieno gyvenančio individo patirtyje kaip būtinas gyvybinis veiksnys. Todėl negalėtume kalbėti apie žmones, gyvūnus, augalus, jei visi šie esiniai dar prieš tai nebūtų intuityviai suvokti kaip „čia ir dabar“²².

Žmogiškojo subjekto identitetas

Siekiant sukurti sąlyginį žmogiškojo asmens žemėlapi ir surinkti atitinkamų fenomenologinės analizės aktų kompleksą, galima pradėti (kaip daro ir daugelis fenomenologų) nuo gryniosios sąmonės analizės, nenurodant konkretaus tyrimo atskaitos taško, bet tiesiog bandant iš naujo apčiuopti „būti“ lygmenį. Remiantis E. Husserlio teiginiu, siekiant apibrėžti „žmogiškąjį „būti“ nėra jokio kito motyvo, kaip tik grynasis *Erlebnisse*, t. y. grynasis sąmonės aktas su savo gynomis korelacijomis ir, be jokios abejonės, „grynasis Aš“; <...> sąmonė apima visus išgyvenimus“²³. O E. Stein savo knygoje *Einführung in die Philosophie* rašo: „sąmonė nėra dėžė, kuri surenka į save išgyvenimus, bet patys išgyvenimai nuolat tekėdami vienas į kitą sudaro sąmonės srautą“²⁴. Anot E. Stein, sąmonės aktas nebūtinai turi būti nurodomas kaip refleksyvus aktas, bet visų pirma kaip „vidujinė šviesa“ (*inneren Licht*), nušviečianti išgyvenimų srautą ir taip atidengianti „išgyvenantįjį Aš“.

Reikia pažymėti, kad tiek E. Husserlio, tiek E. Stein analizės pagrindas yra koreliacija tarp sąmonės ir „Aš“. Šioje koreliacijoje išryškėja skirtingi „Aš“ aspektai. Pirmiausia fiksuojamas E. Husserlio pateiktas konstruktas „grynasis Aš“, suprantamas kaip „Aš“, atsiri-bojantis nuo somatikos ir koreliatyviai suaugantis su savo išgyvenimų aktais, tokiais kaip prisiminti, teisti, jausti, norėti. Todėl pastarasis „Aš“ yra susijęs su skirtingais objektais pagal savo atliekamus aktus. Tai atveria galimybę jam priskirti tokius „Aš“ modelius, kaip auto-savityra, auto-savivoka bei auto-savižina. Šis sąmonės srautas konstituoja imanentinį laikiskumą ir būtent taip išgaunama identiteto „Aš“ sąvokos reikšmė. „Identitetas yra imanentinio laiko sąlyga egzistuoti „grynajam Aš“²⁵, rašo E. Husserlis, nurodydamas, kad „Aš“ yra tarsi sąmonės akto likutis, esantis ne realiuoju momentu, bet kaip to momento konstitucinė dalis.

Skirtumas tarp empirinės, psichologinės ir „grynojo Aš“ realybės yra gana tiksliai išryškintas jau paties E. Husserlio. Šis skirtumas padeda išvengti „Aš“ dispersijos ir priartėti prie „Aš“ identiteto fenomenologinės sampratos. „Aš“, arba grynasis subjektas, iš tikrųjų nėra nei sukuriamas, nei preparuojamas, nes priešingu atveju krintame į kartezianistinį nesusipratimą. Daug svarbesnė yra „grynosios intuicijos“ galimybė, kuri neleidžia „Aš“ identifikuoti su laiko trukme ar su sąlyga, jog vienu atveju „Aš“ esu, kitu atveju „Aš“ nesu. Jei būtų kitaip, tai „grynasis Aš“ nebūtų randamas tada, kada jis savęs nereflektuoja.

Kaip bebūtų, praktinis realumo aspektas šioje temoje niekur nedingsta. Galima sakyti, jog „grynasis Aš“ ir sąmonė yra veidrodis, kuriame atsispindi reflektuojami psichinės ir dvasinės realybės išgyvenimai. Visa tai atidžiai tyrinėja E. Stein studijoje *Beiträge zur philosophischen Begründung der Psychologie und der Geisteswissenschaften*. Psichinės ir dvasinės realybės tyrimas apima sąmonės ir „grynojo Aš“ lygmenį „būti“ tiek, kiek sąmonės aktų dimensijos formuoja transcendentinės analizės galimybę. Žmogiškasis asmuo savo realioje struktūroje turi realias dimensijas, kurios turi būti atpažintos tik kaip realios.

Intersubjektyvumas: empatijos esmė

Svarbu pažymėti, jog, gilinantis į subjektyvumo problemą, atrandamas būtent tas sprendimo pagrindas, kurį jau individualizavo Immanuelis Kantas, apibrėždamas jį terminu „transcendentalus“. Tačiau E. Husserlis savo fenomenologiniuose svarstymuose apie subjektyvaus išgyvenimo aktą šio termino turinį modifikuoja. Mat jo darbuose atsiranda dar vienas terminas – *Erlebnisse*, kuriuo charakterizuojamas subjekto vidujiškumas. Įsigilinti į termino *Erlebnisse* vartojimą transcendentinėje fenomenologijoje labai svarbu tam, kad suvoktume, kurią žmogaus sferą tyrinėjame. Išgyvenimai arba tiesiog patirties aktai, anot E. Stein, yra dvasiniai elementai, būdingi kiekvienam žmogui, bet šių aktų turiniai subjektyvūs, intersubjektyvūs ir nuolat besikeičiantys.

Jei fenomenologiniu metodu analizuojame tai, kas nutinka mumyse, pastebime ne tik percepcijos aktą, bet ir prisiminimo, mąstymo, įsivaizdavimo bei fantazavimo ir kitus įvairius aktus ar tiesiog daugialypius išgyvenimus, lydinčius mus viso savęs reflektavimo metu. Mūsų sąmonė nuolat registruoja šiuos aktus, susijusius su impulsais, instinktais, intencijomis; aktus, priklausančius žmogaus psichikos sferai. O tokie aktai, kaip sprendimas, valia, sąmoningumas, konstituoja žmogaus dvasingumą. Tarp visų galimų individualizuoti aktų yra vienas, kurį E. Stein ir E. Husserlis išskiria bei įvardija kaip empatiją.

Analizuodama šį ypatingą aktą, kuris savyje konsistuoja pažinimo aktą kaip empatinį pažinimą, E. Stein klausia, kaip juo galima naudotis ir koku instrumentu jį galima „apčiuopti“. Su šiais klausimais susijęs analizės rezultatas ir yra E. Stein žmogiškojo asmens struktūros konstitucija. Jei E. Husserlis žmogaus struktūrą nagrinėja tiek, kiek gali būti nagrinėjama pati struktūra, tai jo mokinė siekia išgauti visus žmogaus antropologinius atspalvius, tirdama jo struktūrą empatijos akto būdu.

Visų pirma ji žmogų atranda kaip psichofizinį individą. Viena vertus, E. Stein įsitikinusi, kad kūniškumas yra kaip pažinimo akto priemonė; kita vertus, kūniškumas yra animuotas, gyvenantis (*Leib*)²⁶, pilnas ne tik afektų, impulsų, bet ir minčių, samprotavimų, sprendimų bei valios. Tačiau ar pastarieji aktai kokybiškai tolygūs, o gal gali būti

rūšiuojami pagal atitinkamo skirtumo laipsnį, įtraukiant į tą skirtumą jų vertę ir reikšmę? Kitaip tariant, kokia yra genezė, kuria remiantis tradicinės interpretacijos būdu atrandamas kūno ir sielos santykis? Taip pat svarbus klausimas, kokių būdu pastebime, kad žmogus negali būti redukuojamas į kūniškumą, gyvendamas toje kūniškumo dimensijoje taip, kaip ji jam duota?

Taigi egzistuoja išgyvenimų daugialypiškumas, t. y. sąmonės aktų įvairovė, kurią galima individualizuoti, konfigūruoti, grupuoti, konsoliduoti pagal seniausias tradicijas ir formuluoti pagal skirtingas kultūras, bet vis grįžtant prie nuorodos į tuos pačius terminus „kūnas“ ir „siela“. Pavyzdžiui, Kito išgyvenami skausmo ir džiaugsmo aktai turėtų būti pastebėti pirmiausia vertinant tai kaip percepciją, susijusią su visais jutimo organais. Tačiau pastebėti žmogaus veido išraiškoje išgyvenimai kviečia gilintis į patį Kito žmogaus gyvenimą, nepanašų į jokių kitą fizinį objektą, kurį galiu matyti ir liesti. Ši dimensija apima afektus, impulsus ir emocijas. Ji įvardijama terminu *Psiche*.

E. Stein analizuodama šią dimensiją svarsto, kad jei būtų įmanoma, galiausiai nebūtų sukurta tokia disciplina kaip psichologija, tyrinėjanti psichiką gamtos mokslų pagrindu, ją redukuodama į mechanizuotą struktūrą: aktas ir reakcija į aktą. Nuo šio svarstymo pradedamas ilgas fenomenologinių apmąstymų kelias, E. Stein pristatomas straipsnyje *Beiträge zur philosophischen Begründung der Psychologie und der Geisteswissenschaften* (1922). Fenomenologė neturi tikslo eliminuoti psichologijos mokslų, bet pagrįstai siekia pateikti to meto psichologinio požiūrio trūkumus bei problemas, atsižvelgdama į gilesnę žmogiškojo asmens sampratą ir vidujinę konstituciją, kad, vertinant filosofijos nuopelną žmogaus tyrinėjimuose, psichologijai būtų atskleista jos pačios esmė, tikslas ir pagrindas. Pavyzdžiui, psichologija, klausdama, kas yra žmogaus psichika, taip pat neišvengiamai privalo paklausti, ar pakanka kūniškumo ir psichikos analizės, kad atsakytų į sau pačiai labiausiai rūpimą klausimą, kas yra žmogus. Ši diskusija psichologijai įrodo filosofinės refleksijos neišvengiamumą. Be to, filosofinė žmogaus išgyvenimų analizė dažnai priverčia grįžti prie psichikos mokslinės analizės klausimo. Tačiau E. Stein, naudodama fenomenologinį metodą, sugeba peržengti žmogaus psichikos mechanizavimą gamtos mokslų pagrindu ir *Psichè* charakterizuoja kaip „gyvybiškumą“, suteikiantį žmogui galią būti, išlikti ir galimybę veikti. *Psichè* kaip „gyvybiškumo“ aspektas moksliskai struktūruojamas pagal daugelį ypatybių, privedančių prie determinizmo ir nesuteikiančių galimybės suprasti žmogų pačia giliausia prasme. Pavyzdžiui, kaip determinuoti tokias *Psichè* būsenas, kaip žvalumas arba nuovargis, išskirtiniu būdu dalyvaujančias žmogaus veiksmų bei sprendimų nepertraukiamoje koreliacijoje? Žvalumo ar nuovargio negalime pasirinkti, tačiau visada turime galimybę į motyvaciją, įveikiančią arba tiesiog įprasminančią šias nedeterminuotas *Psichè* būsenas. Ir štai jau esame kitoje žmogaus struktūros dimensijoje, kurią įvardijame žodžiu „Dvasia“ (*Geist*).

Verta pažymėti tai, kad jei Kūną E. Stein apibrėžia kaip gyvenantį (kitur gyvenamą) ir fizinį vienu metu, kaip konkretaus asmens ekspresiją arba vidujinės išraiškos instrumentą bei pirminį elementą bet kokios sąveikos santykiyje su kitu konkrečiu asmeniu, tai Siela (arba kitur *Psichè*) įvardijama kaip gyvenimo centras, kuriame žaidžia jutimai ir percepcija. Galiausiai, Dvasia yra motyvuoto jutimo, atsakomojo supratimo ir valingo

sprendimo „vieta“. Visa tai žmogaus asmens sudedamoji sąlyga, išpildoma šioms trims dimensijoms koordinuotai veikiant kartu.

Grįžtant prie empatijos, kurią jau individualizavome kaip instrumentą, atspindintį man Kito žmogaus gyvenamą gyvenimą, reikia pažymėti, kad, anot E. Stein, šis instrumentas nėra tik tai, kas padeda išgyventi Kito sentimentus bei emocijas, bet taip pat – išgyventi Kito vidujinį pasaulį, pilną sprendimų, pasiryžimų ir kūrybinės galios. Taigi atrandame galimybę susipažinti su mokslu apie žmogaus dvasinę dimensiją, apimančią tai, kas sudaro to žmogaus vidujinį pasaulį, produkuojantį kultūrinės, meninės bei politinės vertybes. Filosofinis požiūris į žmogaus dvasinę dimensiją padeda pripažinti tai, jog įmanoma peržengti psichofizinę dimensiją, linkusią žmogų traktuoti kaip gyvūnijos pasaulio atstovą. Tik išvengus psichofizinio žmogaus vertinimo galima kalbėti apie žmogiškąjį asmenį.

Pastaroji interpretacija fenomenologei E. Stein išlieka kaip pagrindas, kai ji savo filosofines įžvalgas siekia papildyti antikos bei viduramžių atstovų apmąstymais apie žmogiškąjį asmenį. Visa tai atsispindi E. Stein nuosekliame darbe *Der Aufbau der menschlichen Person* (1932). Paskutiniame savo nebaigtame tyrinėjime – *Endliches und ewiges Sein. Versuch eines Aufstiegs zum Sinn des Seins* (1936) – mąstytoja susitelkia į žmogaus būties galutinumo klausimą. Anot E. Stein, analizuodami žmogų neišvengiamai pastebime tai, kas akivaizdu, t. y. jo materialų kūną, bet tuo pačiu metu ir – organizmą, turintį formą bei autonominių veikimą: atvirą sau, pasauliui bei viskam, kas jį supa. Galiausiai esame pajėgūs išvelgti žmoguje jo dvasinę dimensiją. Dvasia, kaip pabrėžia E. Stein, kognityviai būdama atvira sau nepriklausomai nuo nieko, gali save plazmuoti: pateikti save sau ir *Kitam*. Taip mąstytoja, struktūruodama žmogų, mus veda link žmogaus, kurį būtų galima apibrėžti kaip asmenį pačia savo giliausia, t. y. fenomenologine prasme.

Išvados

Apmąščius žmogiškojo asmens struktūros originalumą E. Stein personalistinėje bei antropologinėje filosofijoje, galima pažymėti, kad E. Stein filosofinės įžvalgos yra iš esmės analitinės, apimančios dešimt metų intensyvaus kūrybinio darbo.

Išnagrinėjus mąstytojos fenomenologinių analizių procesą, galima teigti, jog visur nuosekliai išlaikoma atvira žmogiškojo asmens struktūros tyrinėjimo pozicija, nepaliekant vietos solipsistinio (*Cogito ergo sum*) mąstymo uždaramui. Priešingu atveju negalima kalbėti apie empatijos temos vyravimą E. Stein filosofijoje, kuri tarsi išsaugo intersubjektyvumo dimensijos tyrimo skaidrumą ir nuoseklumą. Šioje apmąstymų plotmėje akcentuojama samprata, kad jei atskiras žmogaus individas nėra redukuojamas, tada jo atvirumas Kitam ar Kitiems yra konstituojamas pagal to individo būdą save pateikti. Tai liudija pats intencionalumas, charakterizuojantis kiekvieną išgyvenimą bei Savęs patirtį.

Paaiškėjo, jog E. Stein filosofinės krypties originalumą bei esminį skirtumą nuo E. Husserlio pozicijos visų pirma lemia nuosekliai fenomenologinėje analizėje peržvelgta žmogaus asmens struktūra, kurią išskirtinai grindžia sąmonė-Aš, apimanti esmines asmens charakteristikas. Fenomenologinis tyrimas E. Stein leidžia atlikti žmogaus, kaip fizinio ir

gyvenančio kūno, analizę. Tai ji pristato kaip esminį ir nekeičiamą elementą fenomenologijoje. Čia žmogaus kūnas yra ne kaip sąlyga egzistencijos prielaidai, bet kaip egzistencijos reikšmės atradimas, išgyvenamas per sąmonės-Aš akto intencionalų stebėjimą.

E. Stein žmogaus psichikos vidujinės dimensijos traktuotė atveria galimybę identifiikuoti esminius fenomenologinės analizės bruožus. Patiriamas ir eksperimentuojamas intersubjektyvus santykis su sąmonė-Kitas gali būti imanentinis arba transcendentinis, tačiau fenomenologinėje analizėje jis imanomas kaip transcendencija imanencijoje. Šios analizės pradmenys fiksuojami E. Husserlio fenomenologijoje, bet, anot E. Stein, E. Husserlio analitika neturi pakankamos tiesos pamato, tad reikia ieškoti kitokio atitikmens, remiantis praeities klasikine filosofija. Todėl E. Stein tyrimą pradeda nuo žmogaus galutinumo klausimo. Tai komplikuotas pasirinkimas, kuriame organizuotu būdu bendrauja kūniškumas, psichika ir dvasingumas. Nesunku pastebėti, jog šią trilybę struktūrą ji perkelia iš „sukarpyto“ T. Akviniečio filosofijos konteksto. Ši analizė atsiveria trišalei kūno, sielos ir dvasios harmonijai. Ir taip nepažeidžiamas, bet papildomas²⁷ krikščioniškosios filosofijos autoritetas. Implikuodama klasikinės savityros, savivokos bei savižinos idėjas, mąstytoja siekia išanalizuoti intersubjektyvią asmens egzistenciją²⁸. Tuo tarpu susirūpinimas Kitu yra pirmasis veiksnys, atvedantis prie asmens-Aš fenomenologinio stebėjimo, integruojant E. Husserlio metodą.

Nustatyta, kad E. Stein siekia išspręsti žmogaus asmens traktavimo problemą ne kaip faktą, objektą ar dimensiją, bet kaip vidujinę intersubjektyvią struktūrą savyje. Žmogus nėra pristatomas kaip veikiantis pasyviai, įmestas į egzistenciją (E. Husserlis), bet dėmesingas atsakomybei už tai, kas jam patikėta²⁹. Pabrėžtinai intymus motyvacinis kelias, visada apeliuojantis į asmenį bei to asmens neredukuotą vertę. Tokios antropologijos filosofija pristatoma kaip atsakas psychologizmui, nelinkusiam priimti žmogiškosios asmens struktūros esmės, nes žmogų pastato jo natūralios prigimties lygmenyje, akcentuodamas tik spontanišką sielos, neturinčios „centro-branduolio“ (*Kern*)³⁰, vaidmenį. Todėl tikslas šiuo atveju išlieka tik gyvenantis ir kartu gyvenamas žmogus, kuriame instinktyvios tendencijos funkcionuoja kaip prevencija, pasirūpinanti sielos sutrikimais.

E. Stein personalistinė bei antropologinė filosofija, pagrįsta fenomenologinės analizės metodu, pripažįsta, kad ne visas žmogaus veikimas kyla iš valios, taip pat negalima absoliučiai remtis tuo, kad asmuo yra determinuojamas pasąmonės impulsų. Tik taip galima žengti link preliminarios analizės apie „gyvenanti-gyvenamą“ žmogaus asmenį, suvokiamą tik savo neišskaidytoje struktūroje: „Fizinis ir Gyvenamas Kūnas“, „Siela-Psichika“ bei „Dvasia“. E. Stein asmens pažinimo koncepcijoje „gyvas asmuo“ yra racionalios prigimties individuali substancija, užimanti savo intersubjektyvią padėtį, vietą, neegzistuojanti be erdvės, neredukuojama į grynąją psichiką, bet gyvenanti kaip harmoninga kūno, dvasios ir sielos struktūra.

NUORODOS

- ¹ Klasikinė žmogiškojo asmens struktūra šiuo požiūriu siejasi su fenomenologinės asmens analizės rezultatais ir, kaip rodo mąstytojos brandus darbas *Der Aufbau der menschlichen Person*, šios struktūros naujumą ypač išryškina šv. Augustino ir šv. Tomo Akviniečio įžvalgų interpretacija.
- ² Edith Stein (1891–1942/43) – žydų kilmės moteris, tapo krikščione karmelitų vienuolyno prieglobstyje.

Nacizmo ideologijos spaudžiama, persekiojimo metu 1942 m. deportuota į Auschwitzo miestą Vokietijoje, ten buvo nukankinta ir mirė. E. Husserlio asistentė ir mokinė. Jos raštams turėjo įtakos M. Schelerio filosofija.

- ³ Stein E. La struttura della persona umana (Der Aufbau der menschlichen Person). Italian translation by M. D'Ambra, ed. A. Ales Bello. Roma: Città Nuova. 2000. P. 65–67.
- ⁴ Asmens sąvoka fenomenologinėje analizėje yra rezultatas ilgai besitęsiančių apmąstymų apie žmogaus subjektyvumą, individualumą bei intersubjektyvumą.
- ⁵ Stein E. Introduzione alla filosofia (Einführung in die Philosophie). Italian translation by A. M. Pezzella, ed. A. Ales Bello. Roma: Città Nuova. 1998.
- ⁶ E. Stein terminas „microcosmo“ veikale *Der Aufbau der menschlichen Person* vartojamas nurodyti išeities tašką individualizuojant žmogiškąjį asmenį kaip gyvą, savitos struktūros organizmą, priklausančią nuo jį supančio gyvojo pasaulio.
- ⁷ Minties autonomija, asmeninio subjekto laisvė grindžiama tuo, kad veikiantysis „aš“ pasyviai nepriima išorinės įtakos, bet sprendžia apie ją per savo veikiantįjį „aš“, naudodamasis prigimtinė galia nepasiduoti instinktams (*Husserl E. Ricerche logiche* / ed. G. Piana. Milano: Net. 2005. I. P. 275–277).
- ⁸ Yra žinoma daugybė personalizmo krypčių, pavyzdžiui, kantizmo, egzistencializmo (G. Marcel), individualizmo (C. Renuovier), komunizmo, anarchizmo ir t. t. (*Lacroix J. Il personalismo come anti-ideologia*. Italian translation by E. Botto. Milano: Vita e Pensiero. 1974. P. 40–44).
- ⁹ Bertuletti A. Il concetto di persona // *L'idea di persona* / ed. V. Melchiorre. Milano: Vita e Pensiero. 1996. P. 7–8.
- ¹⁰ Anot personalistinės koncepcijos, asmens realumas suprantamas kaip turintis aukščiausią, t. y. antgamtinę vertę. Dėl šio motyvo E. Mounier personalizmas rekuperuoja tomistinę filosofiją, grindžiamą krikščioniškos pasaulėžiūros koncepcijomis.
- ¹¹ Husserl E. Idee per una fenomenologia pura e per una filosofia fenomenologica (Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie). Vol. I–II. Italian translation by E. Filippini, ed. V. Costa. Torino: Einaudi. 2002.
- ¹² Stein E. Il problema dell'empatia (Das Problem der Einfühlung). Italian translation by E. Costantini (ed.). Roma: Studium. 2002.
- ¹³ Stein E. Psicologia e scienze dello spirito. Contributi per una fondazione filosofica (Beiträge zur philosophischen Begründung der Psychologie und der Geisteswissenschaften). Italian translation by A. M. Pezzella, ed. A. Ales Bello. Roma: Città Nuova. 1999.
- ¹⁴ Stein E. Un'indagine sullo Stato (Eine untersuchung über den Staat). Italian translation by A. Ales Bello (ed.). Roma: Città Nuova. 1994.
- ¹⁵ Husserl. Idee... // Ten pat. P. 51.
- ¹⁶ „Branduolys“ E. Stein fenomenologijoje suprantamas kaip žmogaus vidujinės struktūros subtancija, kuri pagrindžia žmogiškojo asmens išskirtinumą bei unikalumą (*Bello A. Ales. Lo studio dell'anima fra psicologia e fenomenologia in Sogno e Mondo* / ed. B. M. Ippolito. Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane. 1995. P. 16–22; K-Dictionaries LTD, „Anima“, Farlex, Inc, 2011 // <http://it.thefreedictionary.com/anima.htm>. Žiūrėta 2013-07-31).
- ¹⁷ Pastarasis suspendavimas arba atidėjimas apima: 1. Egzistenciją, kuri netiesiogiai atspindi mus supančio objektyvaus pasaulio patirtį; 2. Vertinimo pozicijos centrus ir motyvuotą praktiką dėl esamo objekto pažinimo (*Husserl E. Idee per una fenomenologia pura e per una filosofia fenomenologica* (Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie). Italian translation by E. Filippini, ed. V. Costa. Torino: Einaudi. 2002. II).
- ¹⁸ E. Stein sudomina faktas, kad, taikant fenomenologinį metodą, galima tarsi prisiliesti prie esminių klausimų, nenaudojant jau modifikuotos teorijos (*Stein. La struttura...* Ten pat. P. 68–70).
- ¹⁹ Anot E. Stein, norint suvokti žmogiškąjį asmenį, būtina eksperimentuoti su gyvuoju patyrimu.
- ²⁰ Bello A. Ales. Introduzione alla fenomenologia. Roma: Aracne. 2009. P. 68.
- ²¹ Pezzella A. M. L'antropologia filosofica di Edith Stein. Roma: Città Nuova. 2003. P. 31.
- ²² Stein. La struttura... Ten pat. P. 66.

- ²³ *Husserl. Idee...* Ten pat. P. 214.
- ²⁴ *Stein. Introduzione...* Ten pat.
- ²⁵ *Husserl. Idee...* Ten pat. P. 216.
- ²⁶ *Stein. La struttura...* Ten pat. P. 62.
- ²⁷ *Stein. Il problema...* Ten pat. P. 33–41.
- ²⁸ Straipsnyje fenomenologinė analizė apibūdinama kaip asmens esmės sprendimas per intersubjektyvų individo santykį. Šis savitas santykis, E. Stein raštuose įvardijamas kaip „empatija“, patvirtina itin svarbią koreliaciją tarp „vieneto kaip individo“ ir bendruomenės. E. Stein požiūriu, asmenis neišvengiamai jungia personalinis-emocinis tinklas, bet visų pirma – etinis ir dvasinis, dėl kurio kiekvienas asmuo savyje priiima atsakomybę už kitą asmenį. Tai padeda žvelgti plačiau, ieškant žmogiškojo asmens analizės galutinumo trijų dimensijų – kūno (*corpo*), sielos (*psiche*) ir dvasios (*spirito*) – konstrukcijoje, intencionaliai nukreiptoje į „kitą asmenį“ bei bendruomenę, siekiant suvokti analizuojamo individo neredukuojamą vertę, orumą ir originalumą jo asmeniniame veikime.
- ²⁹ *Stein E. Scientia Crucis (Kreuzeswissenschaft, Studie über Joannes a Cruce) // Edith Steins Werke. Italian translation by C. Dobner (ed.). Morena: OCD. 2002. P. 10.*
- ³⁰ *Stein. Psicologia...* Ten pat.

LITERATŪRA

1. *Bello A. Ales. Introduzione alla fenomenologia. Roma: Aracne. 2009.*
2. *Bello A. Ales. Lo studio dell'anima fra psicologia e fenomenologia in Sogno e Mondo / ed. B. M. Ippolito. Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane. 1995.*
3. *Bertuletti A. Il concetto di persona // L'idea di persona / ed. V. Melchiorre. Milano: Vita e Pensiero. 1996.*
4. *Husserl E. Idee per una fenomenologia pura e per una filosofia fenomenologica (Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie). Vol. I–II. Italian translation by E. Filippini / ed. V. Costa. Torino: Einaudi. 2002.*
5. *Husserl E. Ricerche logiche, G. Piana (ed.). Milano: Net. 2005. I.*
6. K-Dictionaries LTD, „Anima“, Farlex, Inc, 2011 // <http://it.thefreedictionary.com/anima.htm>. Žiūrėta 2013-07-31.
7. *Lacroix J. Il personalismo come anti-ideologia. Italian translation by E. Botto. Milano: Vita e Pensiero. 1974.*
8. *Pezzella A. M. L'antropologia filosofica di Edith Stein. Roma: Città Nuova. 2003.*
9. *Stein E. Il problema dell'empatia (Das Problem der Einfühlung). Italian translation by E. Costantini (ed.). Roma: Studium. 2002.*
10. *Stein E. Introduzione alla filosofia (Einführung in die Philosophie). Italian translation by A. M. Pezzella, ed. A. Ales Bello. Roma: Città Nuova. 1998.*
11. *Stein E. La struttura della persona umana (Der Aufbau der menschlichen Person). Italian translation by M. D'Ambra, ed. A. Ales Bello. Roma: Città Nuova. 2000.*
12. *Stein E. Psicologia e scienze dello spirito. Contributi per una fondazione filosofica (Beiträge zur philosophischen Begründung der Psychologie und der Geisteswissenschaften). Italian translation by A. M. Pezzella, ed. A. Ales Bello. Roma: Città Nuova. 1999.*
13. *Stein E. Scientia Crucis (Kreuzeswissenschaft, Studie über Joannes a Cruce) // Edith Steins Werke. Italian translation by C. Dobner (ed.). Morena: OCD. 2002.*
14. *Stein E. Un'indagine sullo Stato (Eine untersuchung über den Staat). Italian translation by A. Ales Bello (ed.). Roma: Città Nuova. 1994.*

Tomas KAULIUS, Arvydas RAMONAS

THE HUMAN PERSON IN EDITH STEIN'S PHILOSOPHY

S u m m a r y

Edith Stein's theoretical overview of the human person presented in the article contributes to better understanding of the meaning of phenomenological analysis. The said analysis is carried out by thorough exploration of the subject's mental reality and soul, i.e. an individual is examined with the aim of bringing out the structure of the human person in the context of the world experienced by him. The structure is presented in compliance with ethical and religious reasoning.

The article defines phenomenological analysis as a search for individual's basic nature through his inter-subjective relations. Specific relation, named *empatia* in Edith Stein's works, confirms the fundamental correlation of person-I and person-Other. From Stein's point of view, humans are inevitably connected through a personal-emotional network, primarily ethical and spiritual, due to which each person has a motivated responsibility for another person. That helps to understand the structure of the human person as a three-dimensional construction: the body (*corpo*), the soul (*psyche*), and the spirit (*spirito*). This approach allows understanding better individual's irreducible value, dignity, and originality, and enables one seeing that one's personal activity is intentionally directed towards "another person" and the community. Therefore, Edith Stein's philosophy is undoubtedly significant primarily due to the elevation of the value and significance of the human person.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: žmogiškasis asmuo, fenomenologija, struktūra, kūnas, siela, dvasia.

KEY WORDS: human person, phenomenology, structure, body, soul, spirit.

Tomas KAULIUS – filosofijos licenciatas ir religijos mokslų magistras, Telšių vysk. V. Borisevičiaus kunigų seminarijos dėstytojas. Mokslinių interesų sritys: krikščioniškasis personalizmas, fenomenologija, antropologija. Adresas: Bokštų g. 10, 92125 Klaipėda. El. paštas pasauliux@inbox.lt.

Tomas KAULIUS – Philosophy licensee and Master of Religious Science, lecturer at Telšiai Seminary. Research interests: Christian personalism, phenomenology, anthropology. Address: Bokštų g. 10, 92125 Klaipėda. E-mail: pasauliux@inbox.lt.

Arvydas RAMONAS – Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto Katechetikos katedros vedėjas, monsinjoras, profesorius, kunigas, teologijos mokslų daktaras. Telšių kunigų seminarijos profesorius, Klaipėdos universiteto kapelionas ir nacionalinis delegatas universitetinei sielovadai. Popiežiškiosios teologijos akademijos (Roma) narys korespondentas, Lietuvių katalikų mokslo akademijos akademikas, Klaipėdos skyriaus pirmininkas. Mokslinių interesų kryptys: Katalikų Bažnyčios dogminė teologija, Stačiatikių Bažnyčios teologija ir dvasingumas. Adresas: Kretingos g. 40, 92307 Klaipėda. Tel. +370 682 16 645. Faks. +370 46 39 86 02. El. paštas ramonas.arvydas@gmail.com; arvydas.ramonas@ku.lt.

Arvydas RAMONAS – Mgr., priest, doctor of Theology. Professor and Head of the Catechetical Department of the Faculty of Pedagogy at Klaipėda University. Professor at Telšiai Seminary, chaplain and national delegate of the university pastoral care at Klaipėda University. Member of Pontifical Academy of Theology (Rome). Member of Lithuanian Catholic Science Academy. Fields of interest: Catholic Church's dogmatic theology, Orthodox Church's theology and spirituality. Address: Kretingos str. 40, 92307 Klaipėda. Phone: +370 682 16 645. Fax: +370 46 39 86 02. E-mail: ramonas.arvydas@gmail.com; arvydas.ramonas@ku.lt.